

**PRZYCZYNY UBÓSTWA
WŚRÓD OSÓB I RODZIN
KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY
SPOŁECZNEJ
NA PODKARPACIU**

Rzeszów 2024

Wydawca

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Rzeszowie
ul. Hetmańska 9
35-045 Rzeszów

Skład, łamanie

Sławomir Karetko

Druk i oprawa

druk-24h.com.pl

Nakład – 300 egz.

Egzemplarz bezpłatny

ISBN 978-83-63763-37-4

Spis treści

Wstęp do problematyki ubóstwa - - - - -	5
Definicja ubóstwa - - - - -	5
Pomiar ubóstwa - - - - -	6
Przegląd informacji dotyczących badania - - - -	10
Cel badania i problematyka badawcza - - - -	10
Metoda badawcza - - - - -	11
Charakterystyka respondentów - - - - -	12
Analiza wyników badania - - - - -	17
Wnioski z badania - - - - -	38
Spis wykresów i tabel - - - - -	42

Wstęp do problematyki ubóstwa

Poprawa sytuacji osób ubogich jest dziś powszechnie akceptowalnym obowiązkiem polityki społecznej. Rozpoznawanie przyczyn ubóstwa oraz tworzenie regionalnych programów pomocy społecznej wspierających samorządy lokalne w działaniach na rzecz ograniczania tego zjawiska jest zadaniem samorządu województwa wynikającym z ustawy o pomocy społecznej.

Definicja ubóstwa

Ubóstwo jest zjawiskiem złożonym i jednym z ważniejszych problemów społecznych. Rozumienie ubóstwa w naukach społecznych przeszło znaczącą ewolucję. Początkowo ubóstwo w naukach społecznych odnosiło się głównie do sytuacji, w której posiadane dochody nie pozwalały jednostce na osiągnięcie pewnego zdefiniowanego poziomu życia. Z czasem ubóstwo zaczęto definiować jako sytuację niezaspokojenia podstawowych potrzeb ludzkich, takich jak miejsce zamieszkania, czy jedzenie, z powodu nie dysponowania wystarczającymi do tego zasobami. Ponieważ ubóstwo pojawiło się w nowym kontekście, w którym polityka społeczna jest wszechstronnie

rozwinięta, dochody większości pozwalają na praktykowanie konsumpcyjnego stylu życia, a w strukturze zatrudnienia coraz większe znaczenie mają usługi, trudno już mówić o nim w kategoriach zaspokajania podstawowych potrzeb osób ubogich. Potrzeby te są zmienne w czasie i przestrzeni – niegdyś wystarczyło zaspokoić głód, ochronić się przed zimnem czy przemocą – współcześnie na znaczeniu zyskały potrzeby wyższego rzędu, związane z uczestnictwem jednostek w danej społeczności¹. Takie podejście do definicji ubóstwa określa, więc stan, w którym braki dóbr uniemożliwiają zaspokojenie priorytetów istotnych dla danej jednostki w jej otoczeniu. Bez wątplenia możemy powiedzieć, że ubóstwo jest zjawiskiem powodującym dysfunkcję społeczną, a także dezorganizację życia jednostki i społeczeństwa².

Pomiar ubóstwa

Problem przy formułowaniu definicji ubóstwa związany jest ze sposobem określania poziomu zaspokojenia potrzeb uznanych za pożądany. Kategoria ubóstwa w ujęciu absolutnym opiera się na pojęciu

¹ *Ubóstwo a praca*, pod red. M. Bukowskiego i I. Magdy, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013.

² I. Kumor, *Ubóstwo – pojęcie teoretyczne*, Edukacja Humanistyczna nr 1 (24), Wyższa Szkoła Humanistyczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, Szczecin 2011.

stanu zaspokojenia potrzeb, zdefiniowanych w konkretnych kategoriach ilościowych i wartościowych. Poziom zaspokojenia potrzeb jednostek nie jest odnoszony do poziomu zaspokojenia potrzeb innych członków społeczeństwa. Problem ubóstwa według zwolenników podejścia absolutnego zostaje rozwiązany, gdy wszystkim członkom społeczeństwa zostanie zapewnione zaspokojenie ich podstawowych potrzeb³. Kategoria ubóstwa w ujęciu względnym (relatywnym) opiera się na odniesieniu poziomu zaspokojenia potrzeb jednostek (osób, rodzin, gospodarstw domowych) do poziomu ich zaspokojenia przez innych członków społeczeństwa. Ubogie są te osoby i rodziny, których poziom życia jest znacznie niższy od pozostałych członków danego społeczeństwa. W podejściu względnym, ubóstwo nie może natomiast zostać w praktyce całkowicie wyeliminowane, a spadek odsetka osób ubogich następuje w wyniku zmniejszenia nierównomierności rozkładu dochodów⁴.

W Polsce wielkość ubóstwa jest określana prawnie przy użyciu wskaźników głównie ekonomicznych. Główny Urząd Statystyczny w sposób regularny publikuje średnioroczne wskaźniki dotyczące zasięgu

³ T. Panek, *Ubóstwo i nierówności – dylematy pomiaru*, Instytut Statystyki i Demografii SGH, www.stat.gov.pl

⁴ *Ubóstwo w Polsce w 2023*, informacje sygnałne GUS, www.stat.gov.pl

ubóstwa ekonomicznego w Polsce⁵. GUS obliczając zasięg ubóstwa uwzględnia występowanie trzech jego granic⁶:

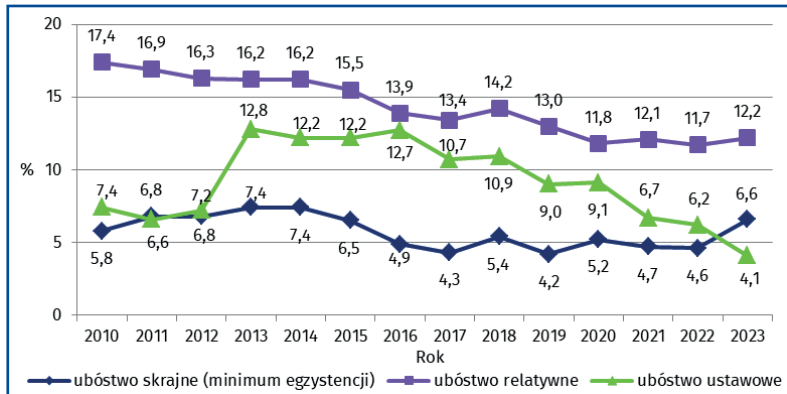
- minimum egzystencji (granica ubóstwa skrajnego) - pozwala na oszacowanie skali ubóstwa skrajnego. Konsumpcja poniżej tego poziomu utrudnia przeżycie i stanowi zagrożenie dla biologicznego rozwoju człowieka;
- granica ubóstwa relatywnego - wskazuje na grupę osób, która zgodnie z obowiązującymi przepisami jest uprawniona do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej;
- relatywnej granicy ubóstwa na poziomie 50% średnich wydatków, którą przeciętnie miesięcznie wydają gospodarstwa domowe -pokazuje te osoby, których poziom konsumpcji jest niższy niż większości ludzi w Polsce i odbiega znacząco od poziomu przeciętnego⁷.

⁵ GUS regularnie, co rok, oblicza i publikuje wskaźniki dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego (tzw. stopy ubóstwa) w Polsce opierając się na wynikach Badania budżetów gospodarstw domowych. *Źródło: Ubóstwo w Polsce w 2023, informacje sygnałne GUS, www.stat.gov.pl*

⁶ Wybór stosowanych przez GUS granic ubóstwa, to m.in. efekt współpracy urzędu z Instytutem Pracy i Spraw Socjalnych (IPiSS). *Źródło: Ubóstwo w Polsce w 2023, informacje sygnałne GUS, www.stat.gov.pl*

⁷ *Ubóstwo w Polsce w 2023, informacje sygnałne GUS, www.stat.gov.pl*

Wykres nr 1. Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2010 – 2023 według przyjętych w danym roku granic ubóstwa (w % osób w gospodarstwach domowych)

Źródło: www.stat.gov.pl

W Polsce w 2023 roku, w odniesieniu do roku poprzedniego, odnotowano znaczne zmniejszenie poziomu ubóstwa ustawowego. Ubóstwo relatywne pozostało na podobnym poziomie, natomiast wzrósł poziom ubóstwa skrajnego.

Przegląd informacji dotyczących badania

Ubóstwo jest bardzo groźnym i szybko rozprzestrzeniającym się zjawiskiem. Aby skutecznie zapobiegać oraz walczyć ze skutkami zjawiska ubóstwa niezbędne jest zidentyfikowanie jego przyczyn.

Niniejszy raport jest analitycznym zestawieniem danych z badania zrealizowanego przy współpracy Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie z ośrodkami pomocy społecznej i centrami usług społecznych funkcjonującymi na terenie województwa podkarpackiego. Część terenową badania przeprowadzono w okresie od września do listopada 2023 roku.

Cel badania i problematyka badawcza

Głównym celem badania było zdiagnozowanie przyczyn zjawiska ubóstwa oraz uwarunkowań, które wpływają na sytuację materialną osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej zamieszkujących województwo podkarpackie. Ponadto w diagnozie wyszczególnione zostały zagadnienia bezpośrednio związane z ubóstwem, do których zaliczono:

- Przyczyny znalezienia się w trudnej sytuacji;

- Powody zwracania się o udzielenie pomocy i wsparcia;
- Diagnoza sytuacji materialnej;
- Wpływ sytuacji materialnej na życie codzienne;
- Działania mające największe znaczenie w udzielanej pomocy;
- Formy otrzymywanej pomocy;
- Źródła otrzymywanej pomocy;
- Podejmowanie działań mających na celu wyjście z obszaru ubóstwa;
- Akceptacja osób dotkniętych ubóstwem w środowisku lokalnym;
- Motywacja związana z nastawieniem na „lepsze jutro”.

Badaniem zostały objęte osoby i rodziny, które otrzymują pomoc i wsparcie udzielone przez ośrodki pomocy społecznej lub centra usług społecznych z tytułu ubóstwa, których dochód na osobę był równy lub niższy od kwot wymienionych w art. 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

Metoda badawcza

Badanie miało charakter ilościowy z zastosowaniem kwestionariusza ankiety. Realizowane było za pomocą wywiadów kwestionariuszowych

z respondentami. Wywiad kwestionariuszowy należy do jednych z najpopularniejszych metod badań społecznych. Dzięki tej metodzie badawczej możliwe było umieszczenie w kwestionariuszu większej liczby pytań badawczych o znacznym poziomie trudności i złożoności. Zaletą tej metody jest bezpośredni kontakt ankietera z respondentem oraz możliwość doboru odpowiedniej próby.

Charakterystyka respondentów

Badaniem zostało objętych 1 125 osób zamieszkujących województwo podkarpackie, które otrzymują pomoc i wsparcie z ośrodków pomocy społecznej lub centrów usług społecznych z tytułu ubóstwa.

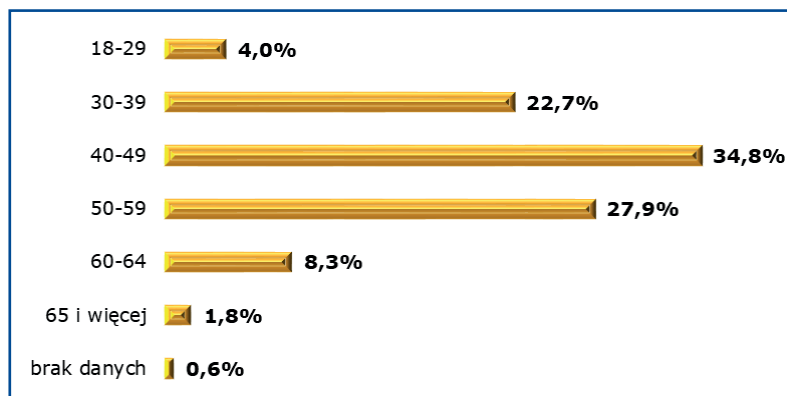
Zdecydowaną większość badanych stanowiły kobiety (63,6%), zaś mężczyźni tylko 35,3%. Niestety wśród respondentów była też grupa (1,1%), która w pytaniu metryczkowym nie zaznaczyła płci.

Tabela nr 1. Płeć respondentów

Płeć	Liczba	Odsetek
kobieta	709	63,6%
mężczyzna	394	35,3%
brak odpowiedzi	22	1,1%
Suma	1 125	100%

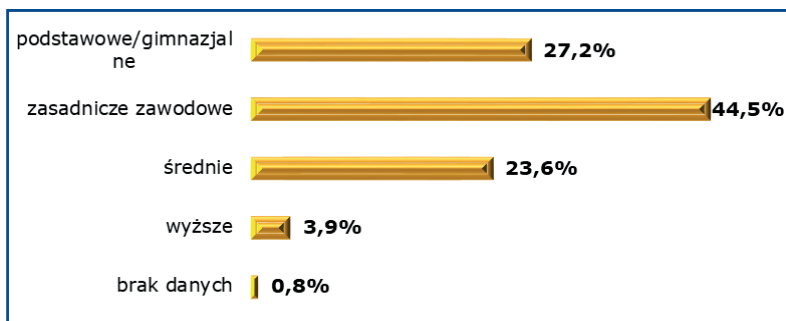
Źródło: opracowanie własne.

Uwzględniając wiek ankietowanych należy zauważyć, że najbardziej liczną grupę osób stanowiły osoby w wieku 40-49 lat (34,8%) oraz 50-59 lat (27,9%). Najmniej osób stanowili respondenci w wieku 65 lat i więcej (1,8%) oraz 18-29 lat (4%).

Wykres nr 2. Wiek respondentów

Źródło: opracowanie własne.

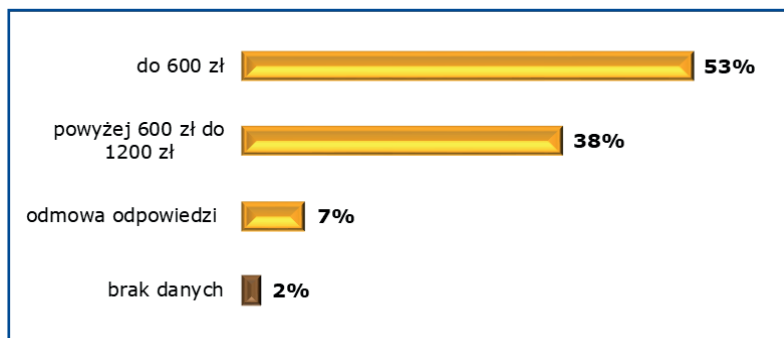
Wykres nr 3. Wykształcenie respondentów

Źródło: opracowanie własne.

Analizując natomiast cechy respondentów pod względem wykształcenia zauważalny jest procentowy spadek respondentów wraz ze wzrostem wykształcenia. Wyjątek stanowią jedynie respondenci z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym, którzy w badaniu stanowili 27,2%.

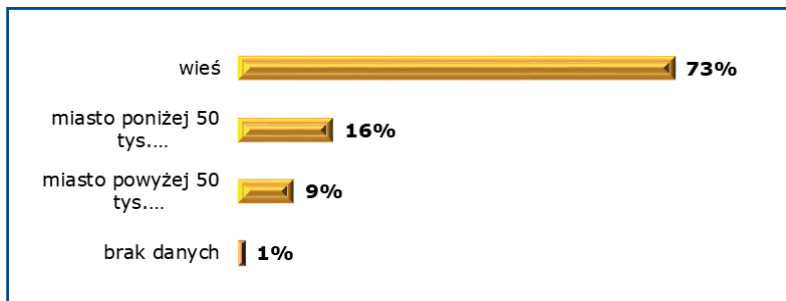
Wykres nr 4. Miesięczny dochód (brutto) przypadający na jednego członka gospodarstwa domowego

Źródło: opracowanie własne.

Uwzględniając fakt, iż respondentami badania były osoby, które otrzymują pomoc i wsparcie z tytułu ubóstwa, miesięczny dochód przypadający na jednego członka gospodarstwa domowego nie przekraczał 1200 zł. Najwięcej ankietowanych (53%) wskazało, iż dochód ten wynosił do 600 zł, natomiast 38% wskazało dochód z przedziału od 600 zł do 1200 zł. Pozostałe odmówiły odpowiedzi lub nie wypełniły tego pytania.

Wykres nr 5. Miejsce zamieszkania

Źródło: opracowanie własne.

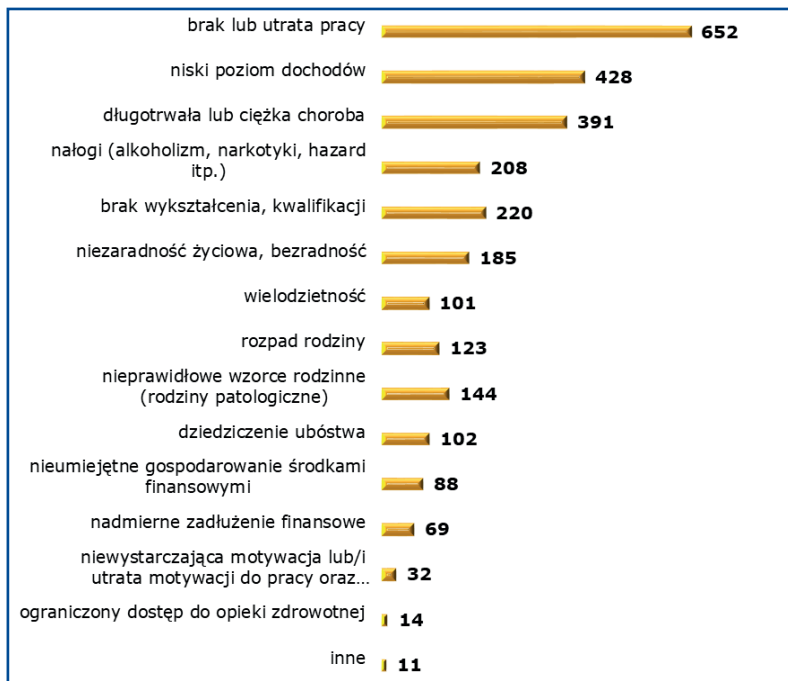
Największą grupę w badaniu – 73% stanowiły osoby, które jako miejsce zamieszkania zazaczyły wieś. Najmniej osób było mieszkańcami miast powyżej 50 tys. mieszkańców.

Analiza wyników badania

Zdiagnozowanie przyczyn z powodu, których ludzie znajdują się w trudnej sytuacji, której nie są w stanie sami przezwyciężyć jest kluczowe w zaplanowaniu skutecznych form pomocy. Prawidłowe określenie przyczyn ubóstwa wpływa na trafność i efektywność podejmowanych działań. Najważniejszą i jedną z pierwszych przyczyn, która prowadzi do ubóstwa jest brak lub utrata pracy i takiej odpowiedzi udzieliła największa grupa badanych. Niejednokrotnie konsekwencją utraty pracy jest niski poziom dochodów - druga najczęściej wymieniana przez respondentów przyczyna trudnej sytuacji materialnej. Na ciężką sytuację osób ma często wpływ „długotrwała lub ciężka choroba” - jest to trzecia w kolejności najczęściej wymienianych odpowiedzi. Pozostałe dotyczą m.in. nałogów, braku wykształcenia i kwalifikacji, rozpadu rodziny czy po prostu bezradności.

Ponadto w kwestionariuszu badani mieli możliwość samodzielnego wpisywania odpowiedzi, które nie występowały w kafeterii. Najwięcej osób jako przyczynę z powodu, której ludzie znajdują się w trudnej sytuacji materialnej wymienili niepełnosprawność i chorobę. Drugim wymienianym powodem była potrzeba opieki nad dziećmi i rodzicami.

Wykres nr 6. Najczęstsze przyczyny z powodu, których ludzie znajdują się w trudnej sytuacji materialnej (wybór maksymalnie 3 odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne.

Działaniem o największym znaczeniu dla osób wykluczonych jest pomoc rzeczowa. Kolejnym przedsięwzięciem skierowanym do potrzebujących powinno być organizowanie kursów, szkoleń w celu podniesienia kwalifikacji. Pozwoli to na skuteczne ograniczenie zjawiska bezrobocia wśród respondentów. Najmniej

ważnym pozafinansowym działaniem spośród wymienianych odpowiedzi było doradztwo.

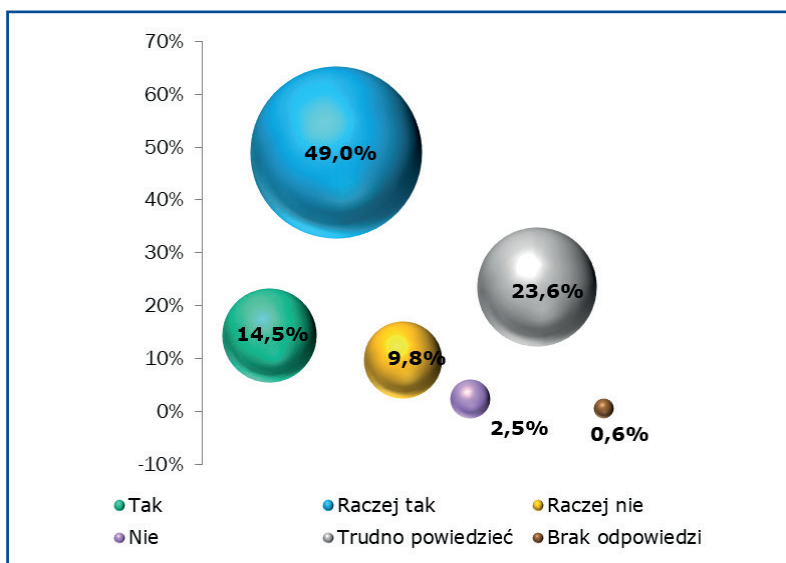
Tabela nr 2. Działania (poza wsparciem finansowym) udzielane osobom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej (wybór maksymalnie 3 odpowiedzi)

Działania	Poziom istotności		
	Najważniejsze	Ważne	Najmniej ważne
Doradztwo	155	129	146
Pomoc prawna	58	91	108
Pomoc psychologiczna	93	121	92
Pomoc rzeczowa	229	124	104
Organizowanie kursów, szkoleń w celu podniesienia kwalifikacji	147	132	84
Organizowanie czasu wolnego dla dzieci i młodzieży	27	42	62
Prowadzenie działań profilaktycznych	26	41	51
Prowadzenie działań mających na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu	50	55	66
Inne	10	1	1

Źródło: opracowanie własne.

Ubóstwo jako pewne odchylenie od społecznej normy i przejaw inności zawsze podlegało ocenom moralnym. Będąc w większym lub mniejszym stopniu społecznie akceptowane. Poniższy wykres przedstawia ocenę akceptacji środowiska lokalnego widzianą oczami osób dotkniętych ubóstwem.

Wykres nr 7. Czy uważa Pan/Pani, że osoby dotknięte ubóstwem są akceptowane w środowisku lokalnym?

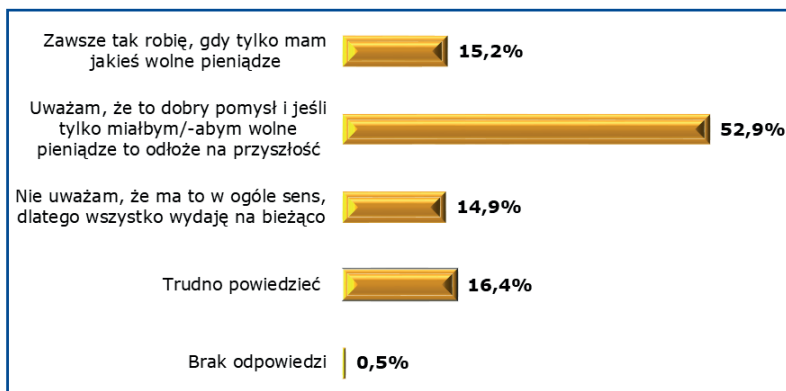
Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowana większość badanych uważa, że osoby dotknięte ubóstwem są akceptowane w środowisku lokalnym. Odpowiedzi negatywnych udzieliło

znacznie mniej respondentów. Osoby uczestniczące w badaniu uważają, że brak akceptacji najczęściej wynika z faktu, iż osoby ubogie są wyśmiewane i uważane za gorsze. W jednej z ankiet czytamy: *są uważani za gorszych bo nie mają tego co mają bogaci*. Inna osoba dodaje: *Są uważane za patologie a tak nie powinno być, bo nie wszyscy są tacy sami*. Niestety takie traktowanie spotyka również najmłodszych: *są postrzegani jako gorsi, szczególnie dzieci*.

Oszczędności mogą stanowić zabezpieczenie w przypadku utraty pracy bądź nieoczekiwanej choroby jednego z członków rodziny. W opinii badanych gromadzenie funduszy na tzw. „czarną godzinę” to dobry pomysł i gdy tylko sytuacja na to pozwoli to odłożą na przyszłość jakąś część posiadanych pieniędzy. Wśród korzystających z pomocy społecznej najmniejszą grupę stanowią osoby które w odkładaniu pieniędzy w ogóle nie widzą sensu i starają się wydawać wszystko na bieżąco.

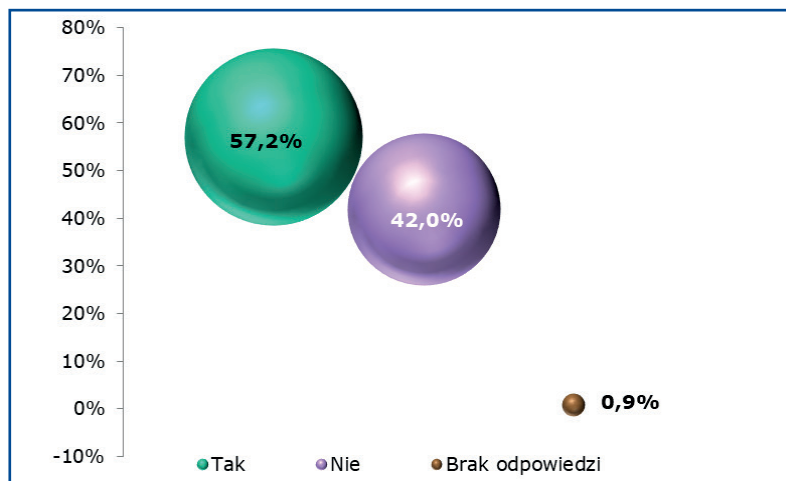
Wykres nr 8. Co Pan/Pani sądzi na temat odkładania pieniędzy na tzw. „czarną godzinę”?

Źródło: opracowanie własne.

Zaległości finansowe stanowią obciążenie dla budżetu gospodarstwa domowego i do momentu, gdy ich wielkość nie przewyższa możliwości rodziny nie zakłócają prawidłowego jej funkcjonowania. Większość osób korzystających z pomocy społecznej (57,2%) posiada jakieś zobowiązania. Jednak nie można uznać, że jest to główny powód ich trudnej sytuacji życiowej, ponieważ 42% ankietowanych z tej grupy nie posiada zaległości finansowych.

Wykres nr 9. Czy ma Pan/Pani jakieś zaległości finansowe?

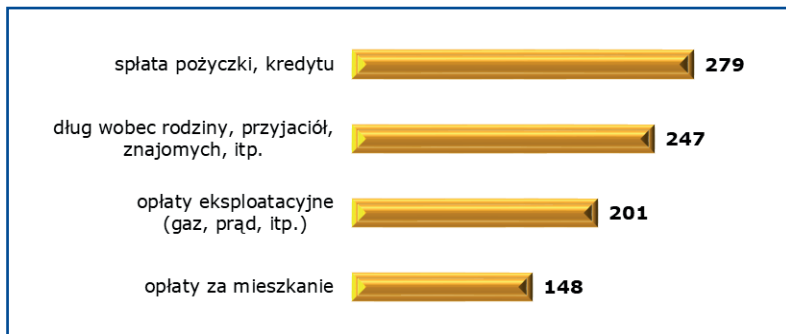

Źródło: opracowanie własne.

Najczęstszym zobowiązaniem korzystających z pomocy społecznej na Podkarpaciu jest spłata pożyczki, kredytu oraz długu wobec rodziny, przyjaciół, znajomych, itp.. Badani częściej posiadają zaległości w bankach i innych podmiotach świadczących pożyczki niż u osób najbliższych. Dużo mniej osób zalega z opłatami za media i mieszkanie. Wśród innych zaległości finansowych ankietowani wymieniają najczęściej zobowiązania alimentacyjne. Niektórzy z badanych posiadają nieopłacone mandaty, inne osoby dług w aptece za zakup lekarstw. Pozostałe zobowiązania

to m.in. zadłużenie w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i długi komornicze.

Wykres nr 10. Rodzaje zaległości finansowych respondentów (pytanie wielokrotnego wyboru)

Źródło: opracowanie własne.

Jednym z głównych działań podejmowanych przez członków gospodarstwa domowego w celu zaspokojenia bieżących potrzeb jest dorabianie, prace dorywcze. Nieco mniej osób korzysta z pomocy udzielanej przez instytucje pomocy społecznej. Respondenci chętnie korzystają również z pomocy osób najbliższych tj. rodziny i przyjaciół. Niestety są też osoby, które nie podejmują żadnych działań, mogących pomóc w zaspokojeniu bieżących potrzeb. Wśród innych działań podejmowanych przez ankietowanych jest uprawa jarzyn, ziemniaków oraz unikanie niepotrzebnych zakupów.

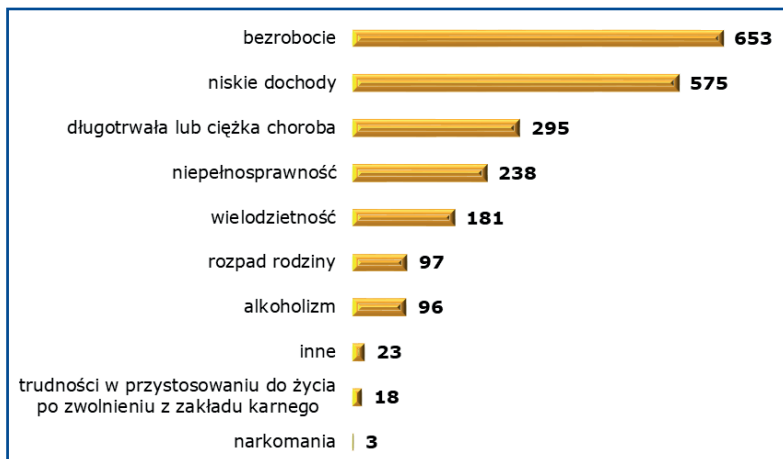
Wykres nr 11. Rodzaje działań podejmowanych przez respondentów, w celu zaspokojenia bieżących potrzeb (pytanie wielokrotnego wyboru)

Źródło: opracowanie własne.

Bezrobocie jest główną przyczyną dla której osoby objęte badaniem zwracały się o pomoc i wsparcie do ośrodka pomocy społecznej. Konsekwencją braku pracy często są niskie dochody, które nie pozwalają zaspokoić w pełni podstawowych potrzeb. Inne przyczyny z powodu których respondenci zwracali się o pomoc i wsparcie to m.in. samotne wychowywanie dziecka, śmierć bliskiej osoby, zadłużenie.

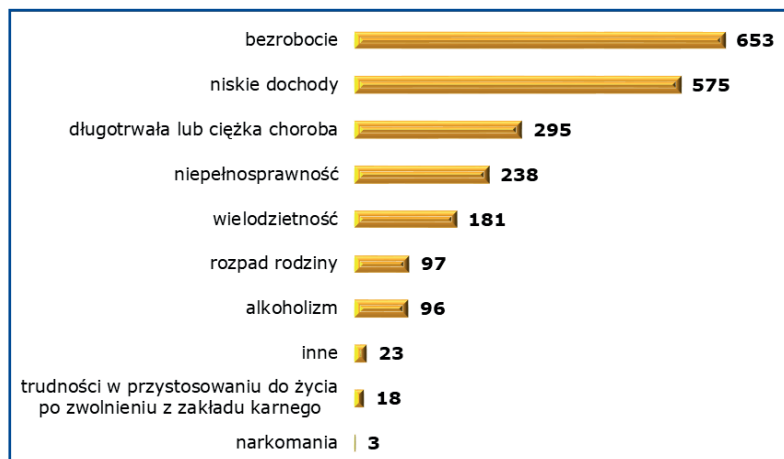
Wykres nr 12. Powody zwrócenia się respondentów o pomoc i wsparcie do ośrodka pomocy społecznej (pytanie wielokrotnego wyboru)

Źródło: opracowanie własne.

Analizując długość czasu korzystania z pomocy społecznej przez respondentów można stwierdzić, że wraz ze wzrostem liczby miesięcy/lat, wzrasta odsetek osób korzystających z pomocy udzielanej przez ośrodek pomocy społecznej.

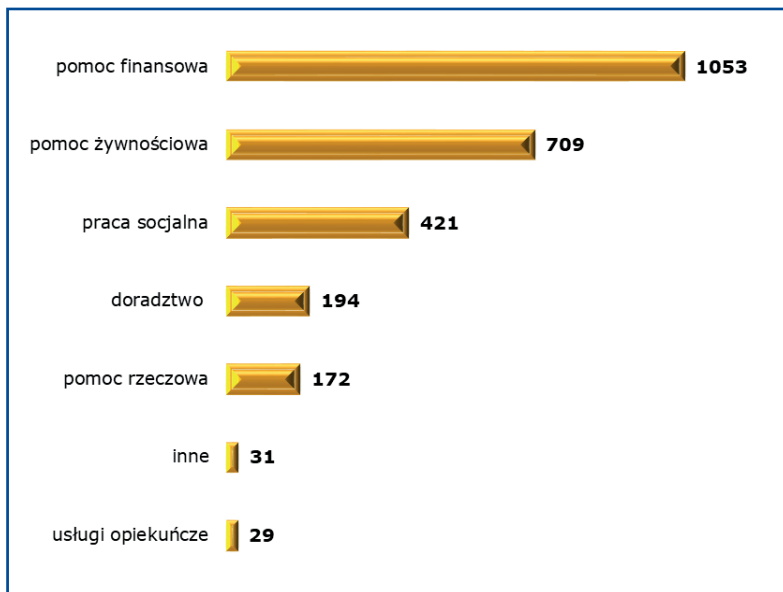
Wykres nr 13. Jak długo korzysta Pan/Pani z pomocy udzielanej przez ośrodek pomocy społecznej?

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badania przeprowadzonego wśród mieszkańców województwa podkarpackiego, objętych pomocą z tytułu ubóstwa, wykazują, że najwięcej osób otrzymuje wsparcie w postaci pomocy finansowej, żywnościowej, a także wsparcie udzielone w postaci pracy socjalnej. Wśród odpowiedzi „inne” najczęściej wymieniane było wsparcie asystenta rodziny.

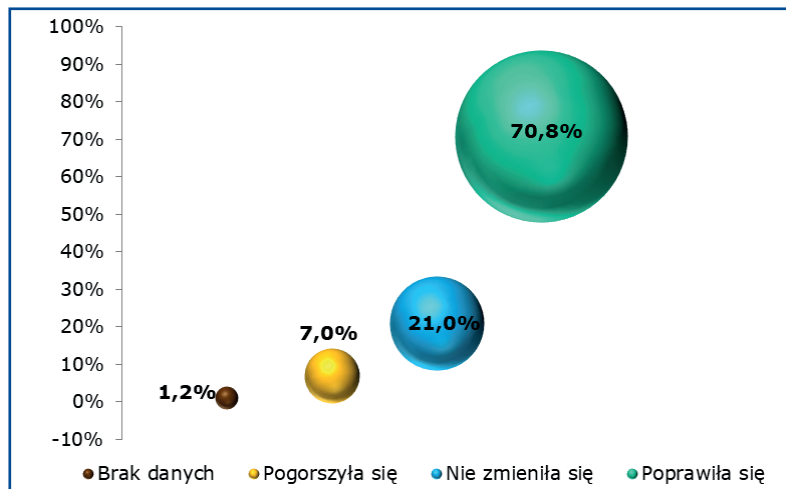
Wykres nr 14. Rodzaje pomocy otrzymywanej przez respondentów z ośrodka pomocy społecznej (pytanie wielokrotnego wyboru)

Źródło: opracowanie własne.

Osoby dotknięte ubóstwem, wśród których zostało przeprowadzone badanie zostały poproszone o porównanie swojej aktualnej sytuacji materialnej do tej, zanim otrzymały pomoc i wsparcie z pomocy społecznej.

Wykres nr 15. Jak ocenia Pan/Pani aktualną sytuację materialną w swoim gospodarstwie domowym, w porównaniu do tej, zanim otrzymał/-a Pan/Pani wsparcie z pomocy społecznej?

Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowana większość badanych zadeklarowała, że ich sytuacja poprawiła się. Niektórzy respondenci wskazali, że ich sytuacja nie zmieniła się. Za powód podawali wzrost kosztów życia, brak pracy. Podawane były również stwierdzenia takie jak: *za mały zasiłek, w dalszym ciągu mam problemy finansowe, inflacja*. Zaskakujący wydaje się jednak fakt, że u 7% respondentów sytuacja uległa pogorszeniu. Uzasadnieniami takich wyborów były: utrata pracy, choroba, wzrost kosztów utrzymania, zwiększenie wydatków na zakup lekarstw.

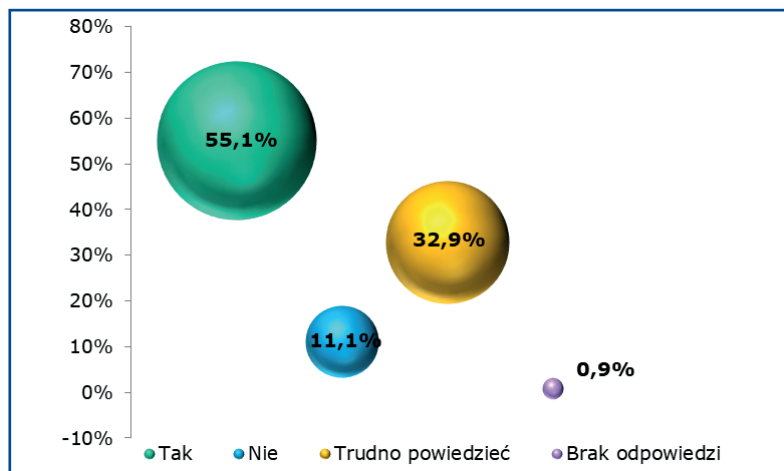
Wykres nr 16. Stwierdzenia najbardziej odzwierciedlające aktualną sytuację materialną respondentów

Źródło: opracowanie własne.

Mając na uwadze swoją aktualną sytuację materialną najczęściej respondenci odnosili się do stwierdzenia, że *trzeba bardzo oszczędnie gospodarować, aby oprócz żywności wystarczyło na ubranie, opłaty*. Niewiele mniej ankietowanych wskazywało, że *wystarcza na podstawowe potrzeby (żywność, ubranie, opłaty), ale na poważniejsze zakupy trzeba zaoszczędzić*. Była też grupa osób (10,6%), która wskazała, że *często brakuje pieniędzy nawet na żywność*, natomiast niektórzy zaś stwierdzili, że *wystarcza na wszystko* – stanowili oni 11,8% wszystkich respondentów.

Wykres nr 17. Czy sytuacja materialna wpływa na Pana/ Pani życie codzienne?

Źródło: opracowanie własne.

Ponad połowa osób dotkniętych ubóstwem dostrzega wpływ swojej sytuacji materialnej na życie codzienne. Respondenci, którzy udzielili takiej odpowiedzi mieli za zadanie opisać, w jaki sposób ta sytuacja wpływa na ich codzienność.

Badani zwracali uwagę na brak środków finansowych: *nie płacę rachunków regularnie, kupuję tylko tanie produkty, nie stać mnie na fryzjera, nie chodzę do kina wszystko co zostaje przeznaczam na potrzeby dnia. Muszę dokonywać wyborów, odmawiać sobie i członkom rodziny wielu rzeczy, ciągle myśleć by nie brakło na rachunki, nie przyjmuję zaproszeń*

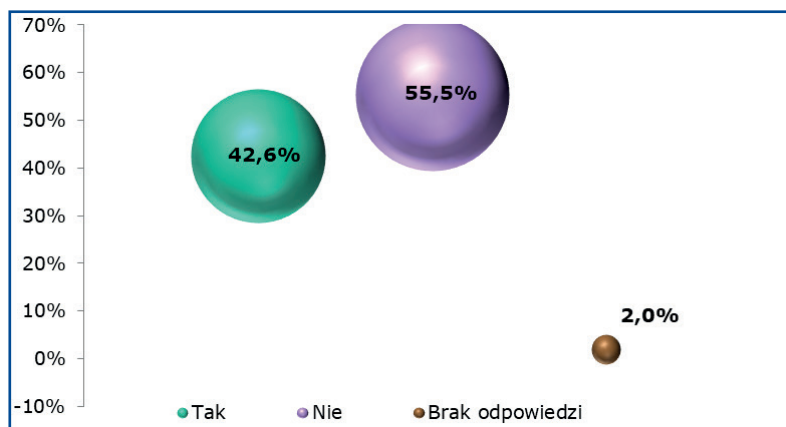
na przyjęcia weselne. Oszczędne gospodarowanie finansami powoduje, że część osób zmuszona jest kupować tańszą żywność. Często brak środków dotyczy podstawowych potrzeb życiowych takich jak żywność, ubrania, leki w przypadku choroby. Trudna sytuacja powoduje zdenerwowanie i stres wśród badanych. Jestem bardziej nerwowa kiedy brakuje mi pieniędzy na najważniejsze potrzeby, leki, co też wpływa mocno na stan zdrowia. Martwię się czy wystarczy mi na podstawowe rzeczy. Boję się, że poniosę konsekwencje posiadanych zadłużeń. Trudna sytuacja związana z brakiem możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb niejednokrotnie doprowadza do konfliktów rodzinnych. Poziom życia, który obecnie można określić jako bardzo niski wpływa na moje relacje z córką i partnerem. Dochodzi do kłótni na tle finansowym.

Osoby, które znajdują się w trudnej sytuacji oprócz wsparcia otrzymywanego z ośrodka pomocy społecznej mogą również ubiegać się o pomoc z innych instytucji funkcjonujących w obszarze pomocy społecznej. Przykładem są organizacje pozarządowe, które wspierają ubogich poprzez zapewnienie noclegu, wyżywienia, odzieży, pomocy medycznej. Ponadto organizacje niejednokrotnie prowadzą również działania resocjalizacyjne, profilaktyczne, udzielają wsparcia w postaci pomocy prawnej, opieki w świetlicach,

a także terapie uzależnień czy rehabilitację osób niepełnosprawnych.

Wyniki badania pokazują, że 42,6% respondentów korzysta z pomocy i wsparcia udzielanego przez organizacje pozarządowe.

Wykres nr 18. Czy korzysta Pan/Pani z pomocy i wsparcia udzielanego przez organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej?

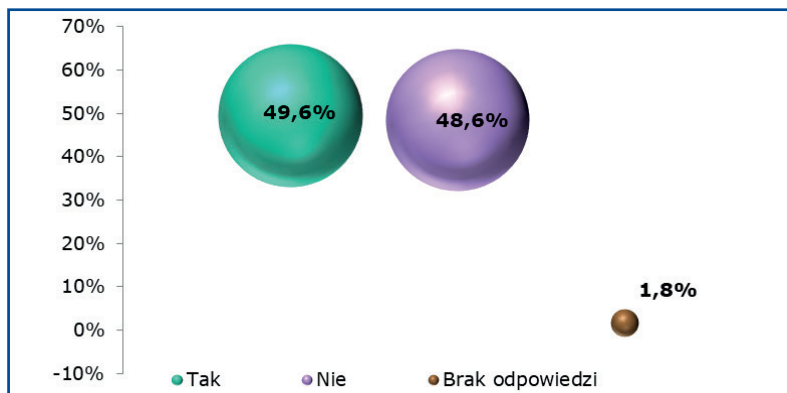

Źródło: opracowanie własne.

Większość badanych podejmowała działania, aby wyjść z trudnej sytuacji, jednak dość dużą grupę stanowiły osoby, które pozostały bierne. W celu uzyskania bardziej szczegółowych i wieloaspektowych informacji poproszono osoby, które podejmowały działania mające na celu wyjście z obszaru ubóstwa,

o opis tych działań. Duża grupa respondentów poświęciła się poszukiwaniu pracy. *Szukanie stałego zatrudnienia, obecnie podejmowanie prac dorywczych, aby wesprzeć domowy budżet i potrzeby dzieci, posiadanie własnego ogrodu z warzywami, aby nie kupować wszystkich produktów /warzyw/ w sklepie, gdzie ceny są duże.* Liczna grupa uczestniczy w szkoleniach, kursach lub też wyjeżdża do pracy za granicę naszego kraju.

Wykres nr 19. Czy podejmował/-a Pan/Pani działania mające na celu poprawienie swojej sytuacji materialnej?

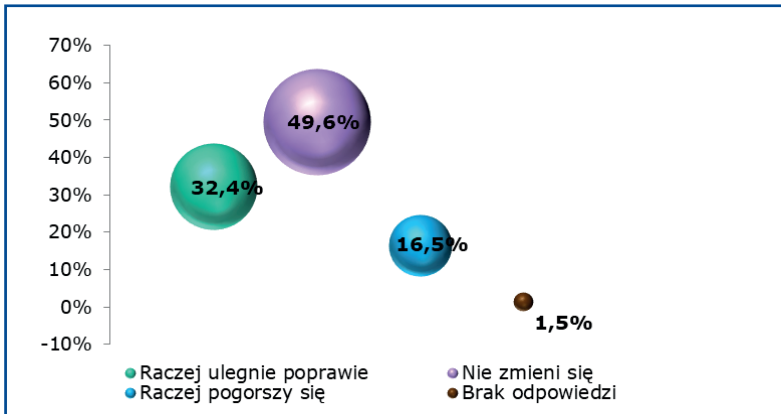
Źródło: opracowanie własne.

Podjęcie stałego zatrudnienia jest dla wielu respondentów niemożliwe ponieważ posiadają pod swoją opieką dzieci. *Staram się podejmować prac*

dorywczych, ale jest to ciężkie w sytuacji wychowania niepełnosprawnego dziecka z którym prawie codziennie trzeba być u lekarza. Część uczestników badania próbuje wyjść z nałogów i podejmuje leczenie odwykowe w szpitalu. Do pozostałych działań podejmowanych przez respondentów zaliczamy m.in. sprzedaż niepotrzebnych rzeczy z domu, robienie przetworów czy też nadgodziny w pracy.

Podczas przeprowadzonego badania respondentów ci zostali zapytani, jak widzą swoją sytuację materialną w perspektywie najbliższych dwóch lat. 49,6% respondentów nie sądzi, aby nastąpiły jakieś zmiany w ich sytuacji, zaś 16,5% pesymistycznie spozstrzega swoją przyszłość pod kątem zasobów finansowych.

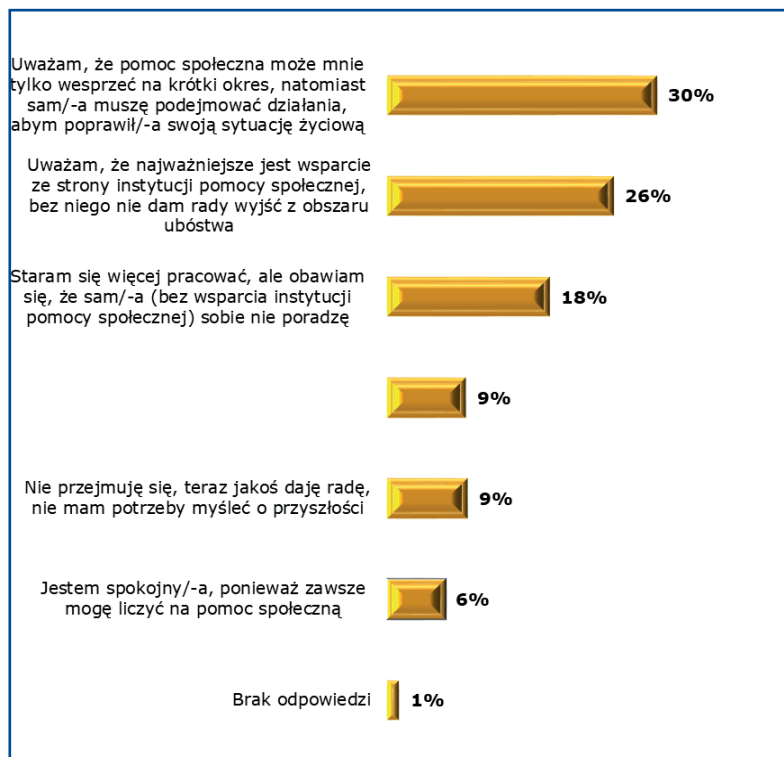
Wykres nr 20. Czy w perspektywie najbliższych 2 lat uważa Pan/Pani, że sytuacja materialna w Pana/Pani gospodarstwie domowym zmieni się?

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badania przeprowadzonego wśród mieszkańców Podkarpacia pokazują, że 30% badanych jest zdania, iż *pomoc społeczna może wesprzeć tylko na krótki okres, natomiast samemu trzeba podejmować wszelkie działania, w celu poprawy sytuacji życiowej*. Wśród badanych była też grupa osób, które *żyją dniem dzisiejszym* i nie martwią się o przyszłość oraz takie, których uspokaja myśl, że *zawsze mogą liczyć na pomoc społeczną*.

Wykres nr 21. Proszę zaznaczyć, z którym z poniższym stwierdzeń najbardziej się Pan/Pani zgadza

Źródło: opracowanie własne.

Wnioski z badania

Ubóstwo to problem, który dotyczy każdego współczesnego społeczeństwa. Bez wątpienia jest zjawiskiem, które destrukcyjnie wpływa na dotknięte nim jednostki, grupy społeczne oraz większe zbiorowości ludzkie.

Analiza wywiadów kwestionariuszowych przybliżyła problematykę ubóstwa wśród osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej na Podkarpaciu oraz umożliwiła sformułowanie następujących wniosków.

- Brak lub utrata pracy, niski poziom dochodów oraz długotrwała lub ciężka choroba to, według osób potrzebujących, czynniki w największym stopniu przyczyniające się do powstawania zjawiska ubóstwa.
- Największe znaczenie dla osób dotkniętych ubóstwem (poza wsparciem finansowym) jest pomoc rzeczowa, doradztwo oraz organizowanie kursów, szkoleń w celu podniesienia kwalifikacji.
- Większość badanych uważa, że osoby dotknięte zjawiskiem ubóstwa są akceptowane w środowisku lokalnym.

- *Odkładanie pieniędzy na tzw. „czarną godzinę” to dobry pomysł, takiego zdania była ponad połowa uczestników badania i jeśli mieliby wolne środki finansowe to odłożyliby na przyszłość, natomiast 14,9% ankietowanych twierdzi, że działania takie nie mają sensu, dlatego wszystkie zasoby finansowe wydają na bieżąco.*
- Większość osób dotkniętych ubóstwem jest zadłużona finansowo. Zadłużenia te najczęściej występują w postaci pożyczek, kredytów. Nieco mniej wskazań dotyczyła zobowiązań wobec rodziny, przyjaciół, znajomych oraz nieuregulowanych opłat eksploatacyjnych.
- Najczęściej podejmowanymi działaniami mającymi na celu zaspokojenie bieżących potrzeb jest dorabianie i prace dorywcze oraz korzystanie z pomocy udzielanej przez instytucje pomocy społecznej. Najmniejsza liczba wskazań dotyczyła stwierdzenia *nie podejmuję/-my żadnych działań*.
- Najczęstszą przyczyną z powodu, której osoby badane zwróciły się o pomoc i wsparcie do ośrodka pomocy społecznej było bezrobocie, w następnej kolejności przeważały osoby posiadające niskie dochody. Najmniejsza liczba wskazań dotyczyła powodów związanych

z narkomanią i trudnościami w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego.

- Długotrwale korzystający z pomocy społecznej stanowią największą grupę wśród osób żyjących w ubóstwie na Podkarpaciu. 59,6% ankietowanych korzystało z pomocy udzielonej przez ośrodek pomocy społecznej dłużej niż dwa lata. Najczęstszą formą udzielanej pomocy jest wsparcie finansowe. W następnej kolejności jest pomoc żywnościowa i praca socjalna.
- Osoby objęte pomocą z tytułu ubóstwa w zdecydowanej większości (70,8%) uważają, że od czasu kiedy otrzymują wsparcie z pomocy społecznej ich sytuacja materialna poprawiła się.
- Najwięcej ankietowanych jest zdania, że trzeba bardzo oszczędnie gospodarować, aby oprócz żywności wystarczyło na ubranie i opłaty, nieco mniej natomiast, że wystarcza im na podstawowe potrzeby (żywność, ubranie, opłaty), ale na poważniejsze zakupy trzeba zaoszczędzić. Niestety 10,6% osób często brakuje pieniędzy nawet na żywność.
- Ponad połowa osób dotkniętych ubóstwem dostrzega wpływ swojej sytuacji materialnej na życie codzienne.

- Większość badanych podejmowała działania, aby wyjść z trudnej sytuacji (szukanie pracy, podejmowanie prac dorywczych, sezonowych, uczestniczenie w szkoleniach i kursach zawodowych), jednak dość dużą grupę stanowiły osoby, które pozostały bierne.
- Osoby, które korzystały z pomocy i wsparcia udzielanego przez organizacje pozarządowe stanowią 42,6% ogółu respondentów.
- Oprócz działań realizowanych przez osoby dotknięte ubóstwem, w celu poprawy osobistej sytuacji materialnej, niezwykle istotna jest również ich motywacja i nastawienie. 32,4% respondentów wskazało, że w perspektywie najbliższych 2 lat sytuacja materialna w ich gospodarstwie raczej ulegnie poprawie. Osoby negatywnie spoglądające w przyszłość stanowiły 16,5% badanych.
- Najwięcej badanych było zdania, że pomoc społeczna może tylko wesprzeć na krótki okres, natomiast w celu poprawienia ich sytuacji życiowej muszą samodzielnie podejmować wszelkie działania.

Spis wykresów i tabel

Wykres nr 1. Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2010 – 2023 według przyjętych w danym roku granic ubóstwa (w % osób w gospodarstwach domowych) - -	9
Wykres nr 2. Wiek respondentów - - - - -	13
Wykres nr 3. Wykształcenie respondentów - - -	14
Wykres nr 4. Miesięczny dochód (brutto) przypadający na jednego członka gospodarstwa domowego - - - - -	15
Wykres nr 5. Miejsce zamieszkania - - - - -	16
Wykres nr 6. Najczęstsze przyczyny z powodu, których ludzie znajdują się w trudnej sytuacji materialnej (wybór maksymalnie 3 odpowiedzi) - - - - -	18
Wykres nr 7. Czy uważa Pan/Pani, że osoby dotknięte ubóstwem są akceptowane w środowisku lokalnym? - - - - -	20
Wykres nr 8. Co Pan/Pani sądzi na temat odkładania pieniędzy na tzw. „czarną godzinę”? - - - - -	22
Wykres nr 9. Czy ma Pan/Pani jakieś zaległości finansowe? - - - - -	23

Wykres nr 10. Rodzaje zaległości finansowych respondentów (pytanie wielokrotnego wyboru) - - - - -	24
Wykres nr 11. Rodzaje działań podejmowanych przez respondentów, w celu zaspokojenia bieżących potrzeb (pytanie wielokrotnego wyboru) - - - - -	25
Wykres nr 12. Powody zwrócenia się respondentów o pomoc i wsparcie do ośrodka pomocy społecznej (pytanie wielokrotnego wyboru) - - - - -	26
Wykres nr 13. Jak długo korzysta Pan/Pani z pomocy udzielanej przez ośrodek pomocy społecznej? - - - - -	27
Wykres nr 14. Rodzaje pomocy otrzymywanej przez respondentów z ośrodka pomocy społecznej (pytanie wielokrotnego wyboru) -	28
Wykres nr 15. Jak ocenia Pan/Pani aktualną sytuację materialną w swoim gospodarstwie domowym, w porównaniu do tej, zanim otrzymał/-a Pan/Pani wsparcie z pomocy społecznej? - - - - -	29
Wykres nr 16. Stwierdzenia najbardziej odzwierciedlające aktualną sytuację materialną respondentów - - - - -	30

Wykres nr 17. Czy sytuacja materialna wpływa na Pana/Pani życie codzienne? - - - - -	31
Wykres nr 18. Czy korzysta Pan/Pani z pomocy i wsparcia udzielanego przez organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej? - - - - -	33
Wykres nr 19. Czy podejmował/-a Pan/Pani działania mające na celu poprawienie swojej sytuacji materialnej? - - - - -	34
Wykres nr 20. Czy w perspektywie najbliższych 2 lat uważa Pan/Pani, że sytuacja materialna w Pana/Pani gospodarstwie domowym zmieni się? - - - - -	36
Wykres nr 21. Proszę zaznaczyć, z którym z poniższym stwierdzeń najbardziej się Pan/Pani zgadza - - - - -	37
 Tabela nr 1. Płeć respondentów - - - - -	 13
Tabela nr 2. Działania (poza wsparciem finansowym) udzielane osobom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej (wybór maksymalnie 3 odpowiedzi) - - - - -	19